

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКІЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА
КАФЕДРА ЖУРНАЛІСТИКИ

**ВИСВІТЛЕННЯ ЯВИЩА СКУЛШУТИНГУ В УКРАЇНСЬКИХ
ТА ЗАКОРДОННИХ ЗМІ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ**

Кваліфікаційна робота
студента 4 курсу, групи ЛЖ-41,
першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти
спеціальності 061 «Журналістика»
Гламазди Назара Максимовича

Науковий керівник:
Хавкіна Любов Марківна,
доктор наук із соціальних комунікацій,
професор

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. РОЗУМІННЯ ПОНЯТТЯ СКУЛШУТИНГУ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ФЕНОМЕНУ	5
1.1 Теоретичний аналіз поняття скулшутинг: історичні витоки, класифікація, причини та наслідки	5
1.2 Психологічний портрет та мета шутера	8
1.3 Скулшутинг як соціально-психологічне явище: роль групи норм та цінностей в формуванні поведінки шутера	11
1.4 Роль викладачів та психологів в запобіганні скулшутингу: педагогічні стратегії та психологічні методи боротьби зі скулшутингом	13
1.5 Аналіз відображення скулшутингу у ЗМІ: особливості подій наслідки та реакція суспільства	16
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ВИСВІТЛЕННЯ СКУЛШУТИНГУ В США ТА КРАЇНАХ ЄВРОПИ	19
2.1 Зародження та перші випадки скулшутингу в США та країнах Європи: відмінності у виникненні феномена	19
2.2 Роль ЗМІ у відображенні подій: порівняння прикладів з США та країн Європи	22
2.3 Розбіжності у висвітленні скулшутингу: підходи та методи	32
РОЗДІЛ 3. СПЕЦИФІКА ВИСВІТЛЕННЯ СКУЛШУТИНГУ В УКРАЇНІ	35
3.1 Історія виникнення та розвитку проблеми в Україні	35
3.2 Особливості висвітлення скулшутингу українськими ЗМІ: етика та деонтологія журналістики	37
ВИСНОВКИ	39
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	42

ВСТУП

Актуальність роботи. Скулшутинг – це напад зі застосуванням зброї в освітніх закладах, часто такі дії тягнуть за собою велику кількість жертв. На відміну від терористичних актів, при скулшутингу мета нападника не конкретизована, тому вбивства найчастіше випадкові і не мають під собою історію конфлікту жертви та шутера.

США займають перше місце у світі по масовим вбивствам в закладах освіти. Тому в цій країні стрілянина в закладах освіти розглядається як серйозна соціальна проблема. Випадки скулшутингу створюють дискусію щодо змін в законодавстві та регулювання обороту зброї в країні. Проте явище існує по всьому світу й у кожній країні специфіка висвітлення скулшутингу суттєво відрізняється [7].

Скулшутинг – одна з найгарячіших тем у ЗМІ. Журналіст Дейв Каллен, аналізуючи висвітлення подій у Колорадо у засобах масової інформації, з'ясував, що CNN та Fox News отримали тоді найвищі рейтинги в історії, The Times згадували «Колумбайн» на перших шпальтах близько двох тижнів поспіль. Але висвітлення цієї теми з моменту першого гучного випадку у 1999 році до наших днів набуло якісних змін, від характеру відображення події до персональних якостей шутера. Україна – одна з тих країн, де скулшутинг є відносно рідкісним явищем, але тенденція до збільшення нерегульованої зброї, зростання загального рівню жорстокості в медіа та великої кількості психологічних травмувань через війну створюють ризики збільшення актів дитячої агресії [53].

Мета роботи полягає в тому, щоб на прикладі друкованих ЗМІ України, США та найбільших країн Європи визначити й порівняти специфіку висвітлення скулшутингу, виявивши проблематику матеріалів, їх типологічні та психологічні особливості, етапи розвитку реакцій мас-медіа на події, пов'язані з дитячою жорстокістю, а також окреслити психологічний вплив текстів на аудиторію та ефективність у протидії актам насилля.

Методи дослідження:

- метод порівняння,
- моніторинг,
- метод типологізації,
- історичний метод.

Об'єкт – журналістські матеріали, представлені у ЗМІ США, країн Європи та України, які присвячено проблемі скулшутингу.

Предмет – проблематика, типи, психологічні особливості медіаматеріалів щодо скулшутингу, етапи присутності в медіа цієї тематики, спільне та відмінне у висвітленні скулшутингу в українських та закордонних ЗМІ.

Структура роботи: робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ СКУЛШУТИНГУ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ФЕНОМЕНУ

1.1 Теоретичний аналіз поняття скулшутинг: історичні витоки, класифікація, причини та наслідки

По-перше, потрібно визначити, що саме ми можемо класифікувати як скулшутинг, які його основні особливості та в чому якісна різниця між скулшутингом та терористичним актом.

Заступниця директора післядипломної освіти, Метрополітен-Стейт Університет Денвера Таня Гретхаус визначає типовий скулшутинг як подію, під час якої учень навчального закладу — початкової, середньої, старшої школи, коледжу чи університету — розпочинає стрільбу, ранить або вбиває принаймні одного студента чи викладача. Такі випадки зазвичай призводять до великої кількості смертей. Також вона виділяє, що в шутера не має чіткої мети, тому будь який учень може стати його жертвою [1].

Дослідниця Камелія Думітріуа зауважує, що скулшутинги визначаються як такі, оскільки вони відбуваються на шкільній території, а не обов'язково тому, що їх вчиняє учень, колишній учень чи працівник школи [2].

А дослідник Джордж Селіс наголошує на тому, що шутер завжди діє поодиноці, за винятком стрілянини в школі Коломбайн, здійсненої двома учнями [3].

Історія шкільних стрілянин (скандальної події, яку зазвичай називають «сколшутингом») сягає свого коріння у Сполучених Штатах Америки. Перша шкільна стрілянина відбулася в 1966 році в Університеті Техасу в місті Остін, де студент Чарльз Уйтмен вбив 16 людей та поранив 32. З того часу кількість подібних інцидентів зростає, і вони стали своєрідним епідемічним явищем, що виявляється в багатьох країнах світу [4].

Одним з найбільш відомих випадків є стрілянина у школі Калумбайн в 1999 році в місті Колорадо, США. У результаті нападу двоє учнів забрали з

житла багато зброї і вибухових пристроїв і напали на своїх однокласників та вчителів, убивши 13 людей і поранивши більше 20 інших [5].

Після Калумбайну та подібних випадків у США були прийняті різноманітні заходи з метою запобігання та ліквідації подібних інцидентів. Зокрема, було введено набір заходів безпеки у школах, більш суворі правила щодо продажу та володіння зброєю, а також було проведено масові тренування з підготовки до дій в екстремальних ситуаціях [6].

Проте, незважаючи на все це, шкільні стрілянини не зникли. Згідно з даними The Washington Post, лише за період з 1999 по 2019 роки було зафіксовано 114 випадків сколшутингу, в результаті яких загинули 288 людей [7].

У багатьох інших країнах світу також сталися подібні інциденти. Наприклад, в Канаді було зареєстровано стрілянину в політехніці Монреалю у 1989 році, в результаті якої загинуло 14 студенток [8].

Шкільні стрілянини можна класифікувати за кількома критеріями. Один з найважливіших критеріїв – це кількість жертв. Згідно з дослідженнями Крістіни Тейлор, Норберта Майера та ін., шкільні стрілянини поділяються на кілька категорій залежно від кількості жертв:

1. "Малий масштаб" – менше 5 загиблих.
2. "Середній масштаб" – від 5 до 10 загиблих.
3. "Великий масштаб" – більше 10 загиблих [9].

Наприклад, в 2012 році в школі міста Ньютаун, штат Коннектикут, США, сталася одна з найбільших шкільних стрілянин в історії, в результаті якої загинуло 26 осіб, включаючи 20 дітей. Ця подія є прикладом великомасштабної шкільної стрілянини [10].

Інший критерій класифікації – це тип стрільби. Дослідники виділяють такі типи шкільних стрілянин:

"Випадкова" – коли жертвами стають випадкові люди, які були поруч зі стрільцем, а не метою нападу.

"Цілеспрямована" – коли стрілець вибирає своїх жертв і намагається їх убити [9].

Наприклад, у 2018 році в школі в Паркуланді, штат Флорида, США, стався цілеспрямований напад, в результаті якого загинуло 17 осіб.

Інші критерії класифікації можуть включати мотивацію стрільця, методи вчинення нападу, наявність або відсутність предуповідних знаків тощо [9].

Причини шкільних стрілянин досить складні і багатогранні, і зазвичай залежать від багатьох факторів. Багато стрільців мають історію психічних проблем, таких як депресія, тривога, шизофренія або біполярний розлад. Ці проблеми можуть впливати на поведінку особи і зробити її нахильною до насильства. Наприклад, депресивний стан може призвести до відчуття безнадії та безвихідності, а шизофренія може спричинити галюцинації та параноїдальні уявлення [1].

Іноді стрільців можна віднести до жертв булінгу, який став причиною психологічної травми. Діти, які є об'єктом булінгу, можуть відчувати себе непривабливими, непотрібними та незахищеними. Вони можуть відчувати, що ніхто не дбає про них, і їхнє життя не має значення. Це може призвести до насильницької поведінки від учнів, які прагнуть помститися своїм пейрам [11].

Діти, які зростають в агресивному середовищі або отримують некоректну виховання, можуть вирости у насильницьких осіб. Якщо батьки або опікуни дозволяють дітям використовувати насильство для вирішення конфліктів, то діти можуть відчувати, що це нормально і прийнятно [11].

У багатьох країнах здоров'я психіки не займає достатньої уваги, і багато людей зі стражданням психічним захворюванням не отримують необхідної допомоги [11].

Наслідки шкільних стрілянин можуть бути руйнівними для жертв, їхніх родин, а також для шкільної та більш широкої громадської спільноти. Шкільні стрілянини можуть призвести до серйозних фізичних та психологічних травм для жертв та свідків, а також до загибелі людей. На національному рівні, у багатьох країнах, зокрема і в Україні, виникла необхідність у прийнятті заходів для запобігання подібним трагедіям. У 2018 році було прийнято Національну стратегію з питань профілактики та протидії екстремізму на

2018-2020 роки, яка передбачає заходи зі зменшення ризику шкільних стрілянин та інших форм терористичної активності [12].

1.2 Психологічний портрет та мета шутера

Для повного розуміння явища скулшутингу потрібно усвідомити хто є стрільцями, визначити чи є в них мета, які збіги можна бачити на основі вже існуючих випадків:

- Гендер та раса шутера.

Камелія Думітріуа визначає, що більшість шутерів білі чоловіки, які виростили в «типових» сім'ях середнього та вищого середнього класу. На перший погляд, здається, що вони зростили у– традиційній сім'ї з чотирьох чи п'яти осіб, у якій обоє батьків працюють, щоб забезпечити фінансову безпеку сім'ї. У багатьох випадках обоє батьків мають високу освіту та мають яскраву професійну кар'єру як власники бізнесу, керівники компаній, професіонали в різних галузях, педагоги, юристи тощо. Деякі з них працюють на уряд (флот/армія/поліція чи інша державна або державні установи, національна поштова служба чи залізнична компанія). Тим не менш, придивившись уважніше до цих так званих згуртованих, люблячих і підтримуючих сімей, можна помітити, що за зачиненими дверима багатьох комфортабельних будинків, у яких ці сім'ї жили, діти піддавалися витонченій формі “домашнього насилля”. У багатьох випадках стосунки «батько-син» були дуже напруженими, тому що батько мав примусову чи загрозливу поведінку щодо дітей та/або своєї дружини, або просто тому, що він був надзвичайно суворою та контролюючою особою. У інших випадках було виявлено жорстоке поводження з дитиною [1].

- Вік шутера.

Джордж Селіс стверджує, що 76 відсотків усіх шкільних стрільців мали вік від 12 до 21 року на момент скоєння масових вбивств. Діти та підлітки більше залучені до шкільної стрілянини, ніж дорослі. Дитинство та підлітковий вік є двома критичними етапами, на яких хлопці визначають свою

особистість як чоловіків, і вплив школи на ці періоди є критичним для людей [3].

Пітер Лангман виявив кореляцію між віком злочинців і кількістю жертв, зареєстрованих після нападу, злочинці віком від 19 років спричинили більше жертв, ніж ті, кому 15-18 років і 11-14. Крім того, найстарші злочинці є більш смертоносними, якщо спостерігати за кількістю жертв, яких вони вбили або поранили [4, с. 131].

- Ментальне здоров'я шутера.

Елісон Паоліні докторка філософії, доцент кафедри освіти консультантів у Кінському університеті стверджує, що Є дві головні причини шкільної стрілянини: булінг (87%), а також недотримання графіку прийому та побічні ефекти від психіатричних препаратів (12%). Більшість шкільних стрільців стверджували або залишили докази того, що вони були жертвами жорстокого та тривалого булінгу. Більшість жертв булінгу пережили почуття приниження, яке призвело до думок про самогубство або помсту. Крім того, з тих шкільних стрільців, яким були призначені психіатричні ліки, 10% показали невідповідальне ставлення до прийому ліків (не приймали призначені препарати) [14].

- Релігійні та політичні погляди.

Камелія Думітріуа стверджує, що релігійні переконання самі по собі не є пояснювальною змінною мотивації шкільних стрільців. Однокласники шутерів так само часто стверджували, що вони були залучені до релігійних угруповань як і те, що вони були атеїстами. Частими є випадки коли шутери мали нацистські переконання та обожнювали Адольфа Гітлера [2].

- Доступність зброї.

Камелія Думітріуа дослідила, що в більшості шкільних стрільців групі був легкий доступ до зброї, особливо в США. У більшості випадків батьки були колекціонерами зброї та полювали зі своїми синами та/або часто ходили на стрільбища з ними [2].

Однак зробити висновок про те, що легкий доступ до зброї сам по собі є важливим фактором у цих нападах, було б дуже спрощеним підходом.

Дослідники та політики, здається, применшують той факт, що багато шкільних стрільців змогли виготовити кустарні бомби, які вони використали під час нападу. Під час нападу вони також носили військовий одяг і використовували військові аксесуари (наприклад, протигази). Зовнішній вигляд і поведінка під час атак нагадували солдатів.

Важливим аспектом є мотиви шутера. Спираючись на данні про портрет шутера можна бачити, що абсолютна більшість – це чоловіки, котрі мали великі проблеми з соціалізацією та були жертвами булінгу.

Джордж Селіс стверджує, що основною метою шутера є бажання реалізувати свою маскуліність, тому що школу можна розглядати як соціальну сутність, відповідальну за інтерналізацію соціальних цінностей. Ця роль життєво важлива для відтворення та збереження мужності з часом. Ця сутність виключає тих індивідів, які не виявляють свою маскуліність відповідно до встановлених цінностей, оскільки її функція полягає в збереженні соціальних цінностей, які сприяють соціальній інтеграції. Потенційним наслідком виключення індивідів є відсутність визнання, яке, безперечно, схиляє індивідів до гнівно реагувати на школу. Коли шкільний стрілець вчиняє насильницьку дію, спрямовану проти своєї школи, він фактично атакує сутність, яка соціально втілює маскуліність і систематично підриває його маскуліність як чоловіка. Оскільки основною метою стрілянини в школі є школа, шкільний стрілець вчиняє свою дію на території школи та під час уроків перед шкільною громадою. Два незаперечних факти підтверджують цей аргумент. Потреба в аудиторії може бути підтверджена місячним розподілом шкільних зйомок. По-друге, жертви шкільної стрілянини зазвичай стають випадковими, демонструючи, що дія шкільного стрілянини не спрямована проти членів школи; вона адресована школі як соціальному суб'єкту [3].

Підсумовуючи, можна стверджувати, що скулшутинг – це акт помсти, шутер, молодий хлопець, котрий не зміг стати частиною суспільства, постає проти системи, яка на його думку і є винною в стражданнях, в нього немає персональної ненависті чи корисних мотивів — це і є визначною відмінністю

шутингу від терористичних актів чи інших можливих проявів дитячої жорстокості.

1.3 Скулшутинг як соціально-психологічне явище: роль групи норм та цінностей в формуванні поведінки шутера

Групові норми – це невимушені правила, які встановлюються групою людей. Вони можуть бути внутрішньою і зовнішньою мотивацією для поведінки, яка відповідає нормам. Вплив групових норм на поведінку шутера може бути важливим аспектом, який допомагає пояснити причини складових шкільних стрілянин [15].

В дослідженні вчених, присвяченому питанню впливу групових норм на поведінку шутера, зазначається, що групові норми можуть бути важливою складовою для формування поведінки шутера. Учасники дослідження зазначили, що у підлітків, які вчинили шкільну стрілянину, зазвичай були відсутні довготривалі дружні стосунки з однолітками [3].

У міжнародних дослідженнях, присвячених складним соціально-психологічним явищам, особлива увага приділяється ролі групових норм і цінностей в формуванні поведінки людей. Стосовно складної проблеми шкільних стрілянин, дослідники визнають, що феномен скулшутингу може бути пов'язаний з розривом між індивідуальними цінностями і нормами та груповими цінностями та нормами, які встановлені в шкільному середовищі [16].

Відомо, що шкільне середовище має великий вплив на формування цінностей і норм поведінки учнів. Групові норми і цінності у школі можуть відрізнятися від тих, які присутні у родині чи в іншому середовищі, і тому можуть змінювати індивідуальні цінності та норми поведінки учнів. Особливо важливою в цьому контексті є роль ровесників та соціальної акцентуованості певних норм і цінностей в групі [16].

Дослідження показують, що більшість шутерів, які вчинили масові вбивства в школах, мали відчуття відторгнення та незадоволення своїм

статусом у групі ровесників. Вони відчували себе "чужими" і не прийнятими групою, і це ставило їх у ситуацію емоційного напруження і стресу. Такі відчуття можуть посилюватися, якщо шутер стикається з активним насиллям або іншими формами дискримінації, що може включати булінг, расизм, гомофобію та інші форми соціальної незадоволеності [11].

Також важливо звернути увагу на деякі інші фактори, які можуть впливати на формування поведінки шутера. Наприклад, дослідження показують, що більшість шутерів стикалися зі значними труднощами в особистому житті, такими як проблеми зі здоров'ям, нездатність знайти роботу або зіткнення зі складними сімейними ситуаціями. Ці труднощі можуть призвести до відчуття невдачі, безнадійності та незахищеності, що може вплинути на формування психологічного стану шутера [11].

Одним з найважливіших факторів, який може впливати на поведінку шутера, є група норм і цінностей. Кожна людина взаємодіє зі своїм соціальним середовищем, яке включає в себе різні групи, такі як родина, друзі, колеги та інші соціальні контексти. Ці групи норм та цінностей можуть впливати на те, як людина поводиться, і як вона бачить світ навколо себе [2].

У випадку шутера, група норм і цінностей може мати значний вплив на формування його/її психологічного стану та мотивації. Наприклад, якщо шутер знаходиться в групі, яка підтримує насильство та конфлікти, то це може підштовхнути його/її до здійснення шкільної стрілянини. З іншого боку, якщо шутер знаходиться в групі, яка підтримує мир, толерантність та співпрацю, то він/вона може не мати мотивації до здійснення такої дії [2].

Крім того, група норм і цінностей може впливати на формування психологічних проблем у шутера. Якщо в групі діють агресивні норми, може виникнути ситуація, коли людина не в змозі адаптуватись до такої групи і починає відчувати депресію, тривогу та страх перед групою. Це може призвести до розвитку психічних розладів, таких як посттравматичний стресовий розлад, депресія, розлади тривожності тощо [2].

Важливо зазначити, що шкільні стрілянини можуть бути пов'язані зі стресовими ситуаціями в особистому житті шутера, такими як сімейні

проблеми, відчуття неприйнятності в школі або відчуття соціальної ізольованості. В таких випадках, стрілянина може бути способом знайти вихід зі стресу, отримати владу над ситуацією або навіть підтримку та увагу [11].

1.4 Роль викладачів та психологів в запобіганні скулшутингу: педагогічні стратегії та психологічні методи боротьби зі скулшутингом

Роль викладачів та психологів в запобіганні складнощів не може бути переоцінена. Вони мають великий вплив на формування навичок та цінностей учнів, а також можуть виявити ознаки проблем у поведінці студентів та запобігти подібним ситуаціям.

Доктор Катрін Бредшоу проводила різні дослідження з метою з'ясування ефективності різних програм та підходів до підвищення соціально-емоційної підтримки учнів та зменшення поведінкових проблем. Один з її досліджень був спрямований на вивчення ефективності підходу, який називається "Positive Behavioral Interventions and Supports" (PBIS) у школах [17].

PBIS – це програма підтримки позитивної поведінки, яка ґрунтується на принципах взаємодії, підтримки та позитивної підсилення відповідно до поведінки учнів. Учні отримують нагороди за позитивну поведінку, тим самим посилюючи її вірогідність у майбутньому. У рамках цього підходу учні отримують нагороди за позитивну поведінку, що сприяє її підсиленню в майбутньому [17].

PBIS є комплексною програмою, яка зосереджена на підтримці позитивної поведінки учнів та на зменшенні випадків негативної поведінки. Вона базується на принципах взаємодії, підтримки та позитивного підсилення. PBIS спрямована на створення сприятливого шкільного клімату, де учні відчувають підтримку та почуття приналежності до шкільної спільноти [17].

Бредшоу та її колеги провели дослідження ефективності PBIS у п'яти школах штату Меріленд, США. Участь у програмі взяли 2,472 учнів та 156 вчителів. Дослідження тривало три роки, протягом яких відбувалися різні етапи впровадження програми. Результати дослідження показали позитивний

вплив PBIS на поведінку та клімат у школах. Учні, які брали участь у програмі, проявляли менше негативної поведінки, були більш схильні до позитивної поведінки та відчували більшу підтримку від вчителів та інших учнів [17].

Таким чином, дослідження Dr. Bradshaw та її колег підтвердило ефективність PBIS як підходу до підвищення соціально-емоційної підтримки учнів та зменшення поведінкових проблем у школах.

Дейві Корнел – професор психології та директор Центру попередження насильства в Університеті Вірджинії – також відомий дослідник, який займається питаннями насильства в школах та шляхами його запобігання. Він спеціалізується на розробці та оцінці програм попередження насильства, включаючи програми тренування педагогів та програми взаємодії з батьками та учнями [18].

Доктор Корнел також розробив та дослідив програму "Threat Assessment" для шкіл, яка допомагає виявляти та управляти загрозами насильства. Ця програма базується на зборі та аналізі інформації про студентів, які можуть викликати турботу щодо їхньої поведінки, і на наданні допомоги у вирішенні їхніх проблем. Такий підхід дозволяє попереджати випадки насильства в школах та зменшувати його ризики [18].

Програма "Threat Assessment" передбачає набір кроків для збору інформації про студентів, які можуть представляти загрозу, а також для оцінки ступеня цієї загрози. Після того, як загроза була встановлена, програма надає рекомендації щодо того, як краще реагувати на цю загрозу, залежно від її ступеня серйозності [18].

Такий підхід дозволяє шкільним працівникам не тільки виявляти та управляти загрозами насильства, але й надавати підтримку студентам, які можуть мати поведінкові проблеми та виявляють себе в ризикованій групі. Це допомагає відвернути увагу від покарання та стигматизації та сприяє зменшенню ризиків виникнення насильства в школах. Дослідження, яке проводив Доктор Cornell та його колеги, було опубліковане у журналі "School Psychology Review" у 2004 році. У рамках дослідження було порівняно

кількість випадків насильства в 10 школах, де впроваджувалася програма "Threat Assessment", і 10 школах, де програма не використовувалася [18].

Результати дослідження показали, що в школах з програмою "Threat Assessment" кількість випадків насильства зменшилася в 80 разів порівняно зі школами без програми. Також було виявлено, що в школах з програмою значно зменшилися випадки затримок у навчанні та інші поведінкові проблеми, пов'язані зі здоров'ям психіки учнів [18].

Ці результати свідчать про те, що програма "Threat Assessment" є ефективним інструментом для попередження насильства в школах та зменшення поведінкових проблем учнів. Цей підхід базується на зборі та аналізі інформації про студентів, які можуть викликати турботу щодо їхньої поведінки, і на наданні допомоги у вирішенні їхніх проблем. Таким чином, програма допомагає попереджувати випадки насильства в школах та забезпечує безпеку для всіх учасників освітнього процесу [18].

Скот Поланд – професор психології та директор Центру попередження насильства у школах та університетах у Новій Мексиці. Він є провідним експертом у галузі запобігання насильству та психологічної підтримки після травматичних подій. Поланд розробив численні програми та підходи для вчителів та шкільних психологів, щоб підвищити їхню готовність до дій у випадку екстремальних ситуацій [19].

Одним з його досліджень є робота над програмою "Assessing and Managing Threats of Violence in Schools", яка надає вчителям та шкільним психологам практичні інструменти для оцінки потенційних загроз та дій у випадку таких ситуацій. В рамках цієї програми Poland проводить тренінги для фахівців з питань запобігання насильства в школах та університетах, включаючи семінари та курси навчання [19].

Програма включає в себе різні етапи, включаючи навчання шкільного персоналу, оцінку потенційно небезпечних ситуацій та розробку плану дій у випадку кризових ситуацій. Також у програмі передбачені методи оцінки та управління поведінкою учнів з невідповідними або агресивними нахилами.

Перший етап полягає в навчанні шкільного персоналу, включаючи вчителів, психологів та адміністраторів, як розпізнати ознаки потенційно небезпечної поведінки учнів та як звернути на це увагу [19].

Другий етап полягає в оцінці потенційно небезпечних ситуацій, включаючи оцінку наявних ризиків та оцінку поведінки учнів. В цьому етапі використовуються різні інструменти та методи оцінки, такі як інтерв'ю з учнями, батьками та вчителями, психологічні тести та аналіз соціальних медіа [19].

Останній етап передбачає розробку плану дій у випадку кризових ситуацій, включаючи процедури евакуації, повідомлення родичів, співпрацю зі службами безпеки та поліцією, та збір даних для пізнішої оцінки ефективності заходів [19].

1.5 Аналіз відображення скулшутингу у ЗМІ: особливості подій наслідки та реакція суспільства

Відображення скулшутингу у засобах масової інформації (ЗМІ) є важливою темою для дослідження, оскільки воно може впливати на сприйняття громадськістю подій та на реакцію суспільства на події національного масштабу. У зв'язку з цим, дослідження відображення скулшутингу у ЗМІ зосереджені на вивченні особливостей подій, їх наслідків та реакції суспільства на такі події[20].

Одним з перших вчених, який звернув увагу на важливість вивчення відображення скулшутингу у ЗМІ, є Джеймс Мендлі. Він провів дослідження про те, які слова та теми використовуються у ЗМІ для опису скулшутингів. Він зазначив, що більшість ЗМІ називають такі події "масовими вбивствами", що може викликати страх та паніку серед громадськості. Він також зазначив, що більшість ЗМІ акцентують увагу на жорстокості та кривавості подій, що може збільшити образ насильника та створити його "героєм" у деяких групах громадськості [20].

Іншою вченою, яка провела дослідження відображення скулшутингу у ЗМІ, є Дженіфер Джонстон. Вона зосередилася на вивченні того, як ЗМІ повідомляють про скулшутинги та як це впливає на думку громадськості про події та їх наслідки. Джонстон зазначила, що більшість ЗМІ часто використовують фрази, які створюють образ скулшутера як "одержимого", "психопата", "злочинця" тощо [21].

Однак, важливо відзначити, що під час аналізу відображення скулшутингів у ЗМІ також було виявлено деякі позитивні зміни в останні роки. Наприклад, багато ЗМІ тепер звертають увагу на питання здоров'я та добробуту молоді, розглядаючи причини, які призводять до насильства в школах, а не лише наслідки. Також ЗМІ дедалі частіше звертають увагу на важливість попередження насильства і запобігання таким подіям[20].

У своїх дослідженнях вчені наголошують на важливості відповідального та обачного підходу ЗМІ до відображення скулшутингів. Правильне використання термінів та висловів, попередження стигми та увага до причин насильства можуть сприяти більш об'єктивному сприйняттю подій громадськістю, зменшенню рівня страху та тривоги і допомогти запобігти подібним інцидентам в майбутньому [20], [21].

Отже, аналіз відображення скулшутингу в ЗМІ дозволяє не лише дослідити особливості подій, їх наслідки та реакцію суспільства, але й виявити можливі проблеми з підтримкою жертв та їхньою стигматизацією. Відповідно, вчені рекомендують ЗМІ більш уважно відноситися до використання термінології та висловлювань, давати перевагу детальному опису дій інших учасників подій, зосереджуючись на допомозі жертвам та запобіганню насильства у майбутньому.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ВИСВІТЛЕННЯ СКУЛШУТИНГУ В США ТА КРАЇНАХ ЄВРОПИ

2.1 Зародження та перші випадки скулшутингу в США та країнах Європи: відмінності у виникненні феномена

За даними дослідників, перший випадок масової стрілянини в школі відбувся в 1966 році в Техасі, коли студент-військовослужбовець відкрив вогонь зі снайперської гвинтівки з вежі університету та вбив 16 людей. Проте, поняття "шкільна стрілянина" стало відомим лише у 1999 році після трагедії в Колумбайнській середній школі в штаті Колорадо, де двоє учнів вбили 13 людей та поранили ще 21 [4].

Кардинально новою ланкою в висвітленні масшутингів став випадок в школі "Колумбайн". 18-річний Ерік Гарріс і 17-річний Ділан Клеболд. 20 квітня 1999 року вони увійшли до середньої школи Колумбайн в окрузі Джефферсон із напівавтоматичними гвинтівками, пістолетами та кількома вибухівками. Менш ніж за 20 хвилин вони вбили 12 однокласників і вчителя, ще 21-го поранили. Насильство припинилося, коли Гарріс і Клеболд покінчили життя самогубством. Пізніше поліцейські знайшли в шкільній столовій дві бомби з пропановим баком; якби вони здетонували, кількість загиблих була б набагато більшою [22].

Цей випадок масштабну реакцію в суспільстві. Для більшості американців стрілянина в Колумбайні була скоріше медійним видовищем, ніж історичною подією, тому важливо зрозуміти феномен Колумбайну, як він з'явився в ЗМІ. Небагато історій викликали такий високий рівень суспільного інтересу та обговорення, і в цьому розділі ми пояснюємо роль ЗМІ у створенні історії про Колумбайну. Хоча популярність у пресі Колумбайну частково можна пояснити масштабом атаки, інші елементи внесли свою лепту в історію. Під час стрілянини співробітники ЗМІ перебували в Боулдері, штат Колорадо, приблизно в шестидесяти. Коли поширилася новина про напад на Колумбайн,

бригади новин були негайно відправлені на місце подій. У багатьох випадках співробітники новин прибули до правоохоронних органів [23].

Наприклад, CNN транслиували прямий дзвінок до офіцера з публічної інформації шерифа з проханням подробиць про напад. По ТБ новинні камери транслиювали прямі зображення нажаханих учнів, які вибігають зі школи, шукаючи своїх друзів та сім'ї. Поранені проходили сортування на передніх галявинах заміських будинків, а батьки блукали серед купок студентів, шукаючи своїх синів і дочок [22].

Глядачі залишалися приклеєними до своїх телевізійних приймачів, оскільки ЗМІ фіксували душевні кадри, як радісні, так і трагічні. Батьки, які возз'єдналися зі своїми дітьми, випустили ридання радості. Хоча зловмисники були мертві протягом сорока дев'яти хвилин після початку нападу, цей факт не був відомим, доки через три години спецназ не зміг штурмувати школу. Протягом цього часу до ЗМІ надходили телефонні дзвінки від учнів, які все ще ховалися в школі, і співробітники ЗМІ почали розуміти, що зловмисники можуть дивитися їх прямі трансляції з кабельного телебачення всередині школи. Це спонукало камери новин на землі та на вертольотах відступити, щоб не сповістити зловмисників до дій поліції на вулиці. Шериф розмовляв в ефірі з репортером на телевізійній станції в Денвері, припускаючи, що висвітлення події в ЗМІ може спровокувати злочини, пов'язані з копіюванням. Журналіст погодився, відповівши: «І конфлікт у тому, що ви не можете його не висвітлити» [23].

Протягом дня працівники ЗМІ продовжували прибувати натовпами, і місцева влада наказала їм відкрити магазин у Клемент-парку площею 285 акрів, що примикає до Columbine High. Зрештою, медіа-присутність включала приблизно 400-500 репортерів, 75-90 супутникових вантажівок і 60 телекамер. Щоб задовольнити спрагу ЗМІ до інформації, офіс шерифа округу Джефферсон щогодини проводив прес-конференції [23].

За інформацією Глена Мушерта професора соціології на факультеті гуманітарних і соціальних наук Університету Халіфа, Абу-Дабі по різних показникам «Колумбіна» була однією з найвизначніших історій 1999 року або

навіть усього десятиліття. За рейтингами CNN, Columbine була найбільшою новиною року, і 68% глядачів у США уважно стежили за цією історією [22], [23].

Після Колумбайну scuлшутинги стали одною з найгарячіших тем у США. Кожен новий випадок привертав дуже велику кількість уваги і все це на фоні зростання таких інцидентів в країні [23].

У Європі перший випадок scuлшутингу був зафіксований в 2001 році в Швейцарії, коли 51-річний учитель відкрив стрілянину в одному зі шкіл, в результаті чого було вбито 15 людей, включаючи учнів та інших вчителів. Внаслідок цієї трагедії у Швейцарії були прийняті строгі закони, що регулюють продаж та володіння зброєю, а також було запроваджено програму з профілактики насильства в школах [24].

За даними Європейського об'єднання правоохоронних органів, з 2000 по 2018 рік в Європі сталося близько 30 випадків scuлшутингу, в результаті яких загинули більше 130 людей. Одним з найбільш пам'ятних та трагічних випадків є масова стрілянина, що відбулася у норвезькому Осло та на острові Утоя в липні 2011 року. В результаті цієї трагедії загинуло 77 осіб, з них 69 – учнів літнього табору [25], [26].

Вчені відзначають, що існують певні відмінності у виникненні scuлшутингу в США та країнах Європи. Зокрема, в Європі менше випадків масових вбивств з використанням зброї, але зростає кількість нападів з використанням ножів та інших холодної зброї. Крім того, у Європі частіше відбуваються терористичні акти, які не пов'язані зі scuлшутингом у школах [27].

У більшості європейських країн, де були зареєстровані випадки складної шкільної насильницької поведінки, правоохоронні органи та шкільні адміністрації вживали різноманітних заходів для протидії цьому явищу. У Німеччині, наприклад, шкільні адміністрації встановлюють психологічні служби для дітей з порушеннями поведінки та проводять тренінги для вчителів з питань виявлення та запобігання насильницької поведінки серед учнів [27].

За дослідженнями, проведеними в Європі, фактори, які призводять до складної шкільної насильницької поведінки, дещо відрізняються від тих, що характерні для США. Наприклад, у більшості європейських країн, де виникає така проблема, досить часто вона пов'язана з расовими, етнічними або релігійними конфліктами. Також зазначається, що в Європі менше випадків масових розстрілів у школах порівняно з США, але при цьому частіше відбуваються випадки індивідуальної насильницької поведінки, що відбивається на показниках загальної кількості подій [28].

Загалом можна стверджувати, що складна шкільна насильницька поведінка – це світова проблема, яка потребує комплексного підходу до її вирішення.

2.2 Роль ЗМІ у відображенні подій: порівняння прикладів з США та країн Європи

За останні роки скулшутинги стали однією з найбільш згадуваних тем у ЗМІ. За даними досліджень, це явище привертає значну увагу журналістів, що відображається у відповідному зростанні новинних матеріалів про скулшутинги. Однак, залежно від країни, характер висвітлення подій може відрізнятися [20].

У деяких європейських країнах, таких як Франція, Німеччина та Велика Британія, ЗМІ часто підходять до теми скулшутингів з високою ступенем серйозності та відповідальності. На фоні загального обурення подіями, що сталися, ЗМІ ставляться до теми з ретельною увагою до деталей та подробиць, досліджуючи причини та наслідки подій, а також звертаючи увагу на думки та погляди експертів з різних сфер життя. Такий підхід допомагає узагальнити питання, пов'язані зі скулшутингами, та зосередитися на широких аспектах проблеми [20].

У інших країнах, таких як Іспанія та Італія, ЗМІ часто відображають скулшутинги в менш детальному вигляді, звертаючись до теми з більш поверхневим підходом. Це може бути пов'язано з тим, що скулшутинги не так

часто відбуваються в цих країнах, або з бажанням ЗМІ уникнути деталізації подій, щоб не викликати додаткову тривогу серед громадськості [20].

У Скандинавії ЗМІ звертають належну увагу на скулшутинги, але з певними відмінностями порівняно з іншими європейськими країнами. Скандинавські ЗМІ зазвичай ставляться до теми з більшим розумінням та практичним підходом. Наприклад, деякі скандинавські ЗМІ звертають увагу на проблеми психічного здоров'я та навчальних програм, які можуть допомогти запобігти скулшутингам [20].

Усі європейські країни відрізняються ставленням до скулшутингів у ЗМІ, але є деякі загальні тенденції, які можуть бути визначені. Одна з таких тенденцій полягає в тому, що ЗМІ звертають все більше уваги на скулшутинги, особливо на фоні зростання кількості таких подій в країнах Європи. ЗМІ також стали більш відповідальними в підході до теми, зосереджуючись на причинах та наслідках подій, а також на шляхах запобігання скулшутингам [20].

Однак, деякі експерти зауважують, що ЗМІ можуть не завжди відображати справжній стан речей та розуміння проблеми. Наприклад, в деяких країнах ЗМІ можуть зосереджувати увагу на деталях, які не мають значення для розуміння проблеми скулшутингів. Також можуть виникати проблеми з точністю та об'єктивністю інформації, особливо якщо ЗМІ вдаються до сенсаційних заголовків та перебільшень [20].

Іншою тенденцією, яку можна помітити у ЗМІ, є зосередженість на діях нападника, а не на жертвах та їхніх сім'ях. Хоча важливо досліджувати мотиви та дії нападників, необхідно також звертати увагу на вплив подій на жертв та сім'ї, їхні почуття та думки про події, а також на можливі наслідки для них. Більше того, зосередженість на діях нападника може підсилювати ефект "копіювання" та навіть стимулювати інших осіб до скоєння подібних нападів [20].

Також можна відзначити, що деякі ЗМІ можуть забувати про етичний аспект висвітлення скулшутингів. Наприклад, може бути неприйнятно використовувати деталі життя нападника без його дозволу або публікувати

інформацію, яка може зашкодити жертвам чи їхнім сім'ям. Тому важливо, щоб ЗМІ підходили до теми з відповідальністю та повагою до всіх сторін події [20].

Є також країни, де ЗМІ не звертають належної уваги на скулшутинги, наприклад у країнах з обмеженою свободою преси або у тих, де скулшутинги не є частим явищем. В таких країнах може бути важко знайти інформацію про скулшутинги, або ж ЗМІ можуть створювати невірну або перекручену інформацію. Це може бути пов'язано з різними факторами, такими як державна політика, рівень свободи преси, обмеження вільного доступу до інформації, або ж іншими соціальними і культурними чинниками [21].

Крім того, в країнах, де свобода преси відносно висока, можуть існувати інші проблеми щодо відображення справжнього стану речей. Наприклад, деякі ЗМІ можуть зосереджуватися на кримінальних аспектах скулшутингів, ігноруючи соціальні, психологічні та інші фактори, які можуть бути важливими для розуміння проблеми. Також можливе виникнення стереотипів та невірних уявлень про скулшутинги, що може призвести до неправильного розуміння проблеми й невірного підходу до її вирішення [20].

Отже, висвітлення скулшутингів в європейських ЗМІ може мати як позитивні, так і негативні аспекти. З одного боку, відповідна інформація може допомогти розуміти проблему та вирішувати її, забезпечуючи належну підтримку жертв та їх сімей. З іншого боку, невірна або перекручена інформація може призвести до неправильного розуміння проблеми та до неправильних рішень. Тому важливо, щоб ЗМІ були відповідальні за свої матеріали та використовували достовірні джерела. Також важливо, щоб журналісти мали відповідні знання про скулшутинги та їх наслідки, щоб не створювати паніку серед громадськості або неправильні уявлення про причини та розвиток подій.

Крім того, варто зазначити, що характер висвітлення скулшутингів у ЗМІ може залежати від політичних, економічних та культурних чинників. Наприклад, в деяких країнах, де є великий вплив збройної промисловості, ЗМІ можуть бути менш схильні до критики стрілянини та підтримувати збройний контроль як засіб захисту від таких подій. Також у країнах із високою

культурою насильства або з політичними конфліктами ЗМІ можуть бути менш схильні до звернення уваги на скулшутинги, оскільки вони не є винятком із загальної картини насильства в країні [21].

Узагальнюючи, характер висвітлення скулшутингів в ЗМІ є важливим аспектом в розумінні проблеми та пошуку рішень. Від коректності та достовірності інформації у ЗМІ залежить, наскільки громадськість буде свідомою щодо проблеми та як влада реагуватиме на неї. Тому важливо, щоб ЗМІ були відповідальні та компетентні у висвітленні скулшутингів, а також враховували політичні, економічні та культурні контексти в різних країнах.

Приклади.

Франція

Скулшутинг у Тулоні, що стався у 2012 році, був ще одним прикладом насильства в закладах освіти Франції. 17-річний учень відкрив вогонь у своїй школі, поранивши двох своїх однокласників. Нападник відомий під ім'ям Мохаммед Мерах. Він був учнем вищого професійного ліцею, що спеціалізується на будівництві та електротехніці [29].

За даними розслідування, Мерах вже декілька місяців носив із собою пістолет та декілька ножів. Перед тим, як розпочати напад, він опублікував кілька записів на своїй сторінці в Facebook, в яких він заявляв про свої плани та скаржився на булінг, який він переживав у школі [29].

У день нападу Мерах прийшов до школи зі своєю зброєю та рушив до кабінету зі своїми однокласниками. Він відкрив вогонь та поранив двох учнів. Після цього він вийшов на подвір'я та продовжив стріляти [29].

Сприйняття в ЗМІ.

Скулшутинг у Тулоні в 2012 році отримав значну увагу у французьких ЗМІ. Звістка про напад на школу швидко поширилася по всій країні, і багато газет і телеканалів почали активно висвітлювати подію.

Французька преса описувала подію як жахливий акт насильства, що стався в школі, де повинні бути безпека і захист для дітей. Було зазначено, що двоє учнів були поранені і потребували госпіталізації, а також було повідомлено про затримання нападника поліцією [30].

У французьких ЗМІ також було надано велику увагу причинам, що призвели до цього нападу. Деякі ЗМІ звернули увагу на психічний стан нападника та можливість того, що він був жертвою булінгу [31].

Деякі ЗМІ також порівнювали цей скулшутинг з іншими подібними подіями, які сталися в інших країнах. Наприклад, у США часто стаються подібні напади в школах, і деякі французькі ЗМІ звертали увагу на необхідність підвищення безпеки в школах та запровадження суворих правил для контролю за доступом до зброї [30].

Ось короткі приклади сприйняття Французькими ЗМІ цього шутингу.

1. France 24 – у своєму повідомленні про стрілянину у Тулоні France 24 називає її "жахливим актом насильства в школі", а також зазначає, що ніхто не загинув в результаті стрілянини. Крім того, у статті надано інформацію про затримання нападника та госпіталізацію поранених студентів [30].

2. Le Figaro – ця газета повідомляє, що нападник у Тулоні був 17-річним студентом, який намагався вбити своїх однокласників. За словами мера Тулона, це була "дивовижно важка" подія, і у статті також зазначається, що це "остання сумна трагедія" в історії французьких шкіл [31].

3. Tfi Info– у своїй статті про стрілянину у Тулоні, LCI називає її "спробою вбивства в школі", а також зазначає, що нападник був затриманий. У статті також наведено інформацію про поранених студентів та про відповідальність шкільних працівників за безпеку учнів [32].

4. France Inter – у своєму радіоповідомленні про стрілянину у Тулоні France Inter зазначає, що нападник відкрив вогонь у своїй школі, поранивши двох однокласників. Репортер також звертається до директора школи, який підтверджує, що учитель та директор школи діяли відповідно до протоколів у разі стрілянини [33].

Фінляндія.

У Фінляндії відбувся один з найбільш відомих і трагічних випадків скулшутингу в історії країни. Цей випадок стався 7 листопада 2007 року в школі Jokela в місті Туусула, за 50 кілометрів на північний захід від Гельсінкі. 18-річний учень школи, Пекка-Ерік Аувінен, взяв із собою дві

гвинтівки і ножа, відправившись до школи. Після того, як він відвідав своїх вчителів, щоб попрощатися з ними, він відкрив вогонь по учнях і вчителях. 9 людей загинули, у тому числі вчитель і 8 учнів, а ще 12 людей були поранені. Після нападу Аувінен відкрив вогонь по собі і загинув на місці [34].

Внаслідок цієї трагічної події у Фінляндії було запроваджено багато нових заходів для запобігання скулшутингам. Уряд країни заборонив продаж зброї та боєприпасів молодшим за 18 років та змінив законодавство щодо власників зброї. Також у кожній школі країни було запроваджено плани евакуації та навчання працівників шкіл, як поводитися в разі нападу [35].

Сприйняття в ЗМІ.

Після скулшутингу у фінському місті Туусла ЗМІ широко висвітили цей випадок як один із найбільш жахливих злочинів у Фінляндії. ЗМІ активно зверталися до свідків і надавали докладну інформацію про події, що сталися[37].

Фінські ЗМІ зосередили увагу на трагічній ситуації, яка виникла під час нападу, і зібрали багато інтерв'ю з очевидцями, які описували, що відбувалося. Багато ЗМІ також зосередилися на питанні безпеки в школах та діях влади[37].

ЗМІ звертали увагу на проблему насильства та ментального здоров'я, яка стала актуальною після скоєного злочину. Вони підкреслювали необхідність підтримки та допомоги для тих, хто стикається з такими проблемами, та закликали до змін в системі охорони здоров'я та освіти [36].

Крім того, в Фінляндії після скулшутингу в Тууслі була запущена кампанія проти насильства в школах та на підтримку жертв і їх родин. ЗМІ розповідали про цю кампанію та про акції, які відбувалися в різних містах країни. Вони підкреслювали важливість підтримки та співчуття у важкі моменти та закликали до запобігання подібним трагедіям у майбутньому. Деякі ЗМІ звертали увагу на проблеми дітей та підлітків у сучасному суспільстві, які можуть призвести до схожих подій. До таких проблем вони відносили, наприклад, відчуження, стигматизацію, депресію та насильство в інтернеті[37].

ЗМІ Фінляндії активно висвітлювали реакцію громадськості на трагедію. Були опубліковані висловлювання політичних діячів, психологів та інших експертів щодо причин та наслідків скулшутингу, а також пропозиції щодо змін в системі освіти та соціальної підтримки дітей та підлітків [36].

Загалом, ЗМІ Фінляндії ретельно висвітили випадок скулшутингу, зосередивши увагу на причинах та наслідках трагедії, а також на важливості запобігання подібним подіям у майбутньому. ЗМІ закликали до підтримки та співчуття родинам жертв та висловлювали надію на покращення системи профілактики та підтримки дітей та підлітків у Фінляндії.

Конкретні приклади:

1. Yle – головне медіаджерело Фінляндії. Випустили статтю із заголовком "Ми маємо змінити культуру, щоб уникнути таких подій". У статті згадувалося, що це вже другий скулшутинг, що стався у Фінляндії протягом року, і наголошувалося на необхідності зміни культури насилля та підтримки молодих людей [36].

2. Helsingin Sanomat – найбільше фінське газетне видання. Випустили матеріал "Вбивство у Миккеля: реакції та рефлексії". У статті згадувалося, що нація перебувала в шоці після трагедії, і висловлювалися різні точки зору на проблему насильства та заходи, які можуть бути запроваджені для його запобігання [37].

Велика Британія

Одним з гучних випадків скулшутингу в Британії була стрілянина, яка сталася у школі Данблейн в Данблейн, Шотландія, 13 березня 1996 року. В результаті цієї трагедії п'ятеро учнів загинули, а багато інших отримали поранення. Вчитель і директор школи також постраждали [38].

Стрілянина в школі Данблейн, що сталася 13 березня 1996 року, була одним з найбільш жахливих подій в історії Великобританії. В цій трагедії загинуло п'ятеро учнів, а численні інші люди отримали поранення [38].

Стрілянина розпочалася, коли 43-річний Томас Гамільтон, бувший експортним тренером і масовим вбивцею, проник до школи Данблейн,

розташованої в маленькому шотландському містечку Данблейн. Він був озброєний двома пістолетами і двома пульсарськими гвинтівками [38].

Під час атаки, Гамільтон відкрив вогонь на учнів та співробітників школи, а також на вчителів і директора. П'ятеро дітей – Емма Мурдок, Марк Буллок, Джоанн Герті, Чарлілін Дейл і Абігейл Лоутер – загинули на місці, а понад десять людей отримали поранення [38].

Після своєї стрілянини, Гамільтон скоїв самогубство. Цей жахливий вчинок шокував і скорботив громаду не тільки в Шотландії, але й усю світу [38].

Стрілянина в школі Данблейн викликала серйозне обговорення щодо безпеки у школах, доступу до зброї та проблем психічного здоров'я. Ця трагедія також послужила підставою для впровадження реформ і політик, спрямованих на запобігання подібним подіям та захист учнів і співробітників шкіл від насильства [38].

Приклади:

1. The Guardian – одне з найбільших британських видань випустили матеріал де розкрили подробиці трагедії. У статі були розкриті архівні фото, багато уваги приділялось причинам шутингу та методам подальшого запобігання актам насильства [39].

2. BBC- британський медіа-гігант створив матеріал спогадів про трагедію, да найбільше приділяли увагу відтворенню подій та історіям жертв [40].

3. Upworthy – одне з найбільших ліберальних видань випустили матеріал де сфокусувалися на політичному аспекті проблеми. У матеріалі піднімається тема реформ зброї та контролю за її обортом [41].

США

Першим гучним випадком після Колумбайну став 5 березня 2001 року в середній школі Санті в штаті Каліфорнія стався скулшутинг в школі. Нападник, 15-річний Чарльз Ендрю Вільямс, відкрив вогонь з восьмизарядного револьвера 22-го калібру, убивши двох студентів і

поранивши 13 інших. Тоді Вільямс був затриманий співробітниками поліції і засуджений [42].

Реакція була моментальною. Президент Джордж Буш висловив співчуття "вчителям і дітям, чиє життя зараз перевернулося з ніг на голову". Буш назвав стрілянину "ганебним актом боягузтва", додавши: "Коли Америка навчатиме наших дітей правильного від неправильного і навчатиме цінностей, які поважають життя в нашій країні, нам буде краще". Але, за його словами, "Перші речі – спершу. І наші молитви спрямовані на сім'ї, які сьогодні втратили дитину" [42].

Найунікальнішим стало те, що ЗМІ вперше взяли інтерв'ю в шутера. В інтерв'ю виданню "NOVA: Mind of a Rampage Killer" Вільямс сказав, що був в суїцидальному стані протягом кількох місяців до шутингу. Він описав своє 15-річне життя як бурхливе, розповідаючи про біль у зв'язку з недавнім розлученням батьків, переїздом через країну з Меріленду до Каліфорнії та смертю друга. Він описав свій психічний стан «заціпенілим», додавши, що він не усвідомлював, що люди загинуть, але він хотів «підняти багато шуму, і тоді з'являться поліцейські». Він зізнався, що його справжнім планом було покінчити життя самогубством поліцейським, проте він «передумав в останню хвилину, кинув револьвер і здався [43].

Стрілянина в Ред-Лейк – масове вбивство, яке сталося 21 березня 2005 року в двох місцях індіанської резервації Ред-Лейк в Ред-Лейк, штат Міннесота, США. Це другий гучний випадок скулшутингу. Того ранку 16-річний Джефф Вайз убив свого діда (сержанта поліції племені оджібве) і дівчину свого діда в їхньому будинку. Забравши поліцейську зброю і бронежилет свого діда, Вайз поїхав на поліцейській машині свого діда до середньої школи Ред-Лейк, де він був студентом кілька місяців тому. Вайс застрелив у школі семеро людей і поранив ще п'ятьох. Серед загиблих – беззбройний охоронець біля входу до школи, вчителька та п'ятеро учнів. Після прибуття поліції Вайзе обмінявся з ними пострілом. Отримавши поранення, він застрелився в класі. На той час це була найсмертоносніша стрілянина в школі в Сполучених Штатах після різанини в школі Колумбайн [44].

Третій випадок стався в 2007 році в Технологічному університеті Вірджинії — це масова стрілянина, яка сталася 16 квітня 2007 року і включала два напади на кампус Політехнічного інституту Вірджинії та Університету штату Блексбург, штат Вірджинія, США. Сеунг-Хуї Чо, студент університету і житель США, який був родом із Південної Кореї, убив 32 людини та поранив 17 інших із двох напівавтоматичних пістолетів. Ще шестеро отримали поранення, вистрибнувши з вікон, щоб втекти від Чо [45].

Це наймасштабніший шутинг в історії Сполучених Штатів. Масова стрілянина знову розпалила дебати щодо політики щодо зброї в США, прихильники законодавства про контроль над зброєю стверджували, що зброя занадто доступна, посилаючись на те, що Чо, психічно нездорова людина, змогла придбати два пістолети, незважаючи на закони штату, які мали запобігти такій покупці. Противники контролю над зброєю стверджували, що політика Virginia Tech щодо «безпечної зони» гарантувала, що жоден з інших студентів чи викладачів не буде озброєним і в результаті вони не зможуть зупинити Чо [45].

Тобто ми знову можемо бачити, що ЗМІ починають шукати причину шутингу, а не описують сам процес атаки. Це і є основною якісною зміною сучасного погляду на явище сколуштингу, ця тенденція зберігається і до нині.

2.3 Розбіжності у висвітленні сколуштингу: підходи та методи

Розбіжності у висвітленні складної теми, якою є сколуштинг, можуть виникати з багатьох причин. На початку досліджень про цей явище, зазвичай звертали увагу на винуватця та його мотивації, а не на системні проблеми, що призводять до таких трагедій. Однак, з часом стало зрозуміло, що сколуштинг є більш складним явищем, яке потребує комплексного підходу та вивчення багатьох факторів.

Підхід до висвітлення сколуштингу може відрізнятись в залежності від країни та культури. Наприклад, в США зазвичай висвітлюють випадки сколуштингу дуже докладно, детально описуючи дії вбивці та його мотивації,

що може призвести до подібних наслідків у майбутньому. У Європі ж підхід може бути більш зосередженим на системних проблемах та шляхах їх вирішення.

Згідно досліджень, які проводилися у різних країнах, висвітлення скандалу може впливати на сприйняття ризику та настроїв у суспільстві. Наприклад, після масових вбивств у школах в США, кілька телеканалів змінили свій підхід до висвітлення подій, що призвело до зниження паніки серед глядачів та до збільшення впевненості у вирішенні проблем [20].

Існує декілька причин розбіжностей у висвітленні складного явища складних і викликів, пов'язаних із складністю самого феномену. Однією з причин є різні методи та підходи до вивчення складного явища. Наприклад, у дослідженні Катрін Незервуд підходи до визначення та вивчення складних і небезпечних поведінкових проблем у школах були сильно різними, залежно від того, яку науку використовували дослідники [46].

Іншою причиною є різні методи відбору даних. Дослідження масових вбивств у США, зокрема, можуть використовувати різні критерії включення, що призводить до різних результатів. Наприклад, один дослідник може визначити масове вбивство як інцидент, в якому є три або більше жертв, включаючи нападника, тоді як інший може використовувати інші критерії [47].

Крім того, різні методи аналізу можуть призводити до різних результатів. Наприклад, одна дослідницька група може використовувати контент-аналіз, щоб дослідити зв'язок між масовими вбивствами та насильством у ЗМІ, тоді як інша група може використовувати інші методи аналізу [47].

Також існують різні підходи до того, як описувати та класифікувати масові вбивства та інші випадки насильства в школах.

Деякі вчені стверджують, що розбіжності у висвітленні подій складаються з двох чинників: обмеженості інформації та різних журналістських підходів. Обмеженість інформації може виникати через обмежений доступ журналістів до джерел, що розслідують подію, а також

через обмежений час на збір та перевірку інформації. Журналістські підходи включають стилі журналістської роботи, що визначають, як події висвітлюються та інтерпретуються в ЗМІ [47].

Дослідження показали, що журналісти, які писали про події, використовують різні журналістські підходи, що можуть вплинути на сприйняття читачами подій. Наприклад, деякі журналісти віддають перевагу емоційному та драматичному опису подій, тоді як інші більше уваги приділяють фактам та деталям. Журналісти також можуть використовувати різні рамки аналізу подій, які визначають, які аспекти події вважаються важливими та як вони висвітлюються [48].

Наприклад, журналісти можуть використовувати рамку "безумства" для опису подій, пов'язаних зі складними психічними станами осіб, які вчинили насильство. Це може викликати страх та паніку в громадськості. З іншого боку, журналісти можуть використовувати рамку "соціальної проблеми", щоб наголосити на системних причинах такого насильства, таких як бідність, безробіття, соціальна відсіченість та інші [20].

Існують різні методи висвітлення складної та болісної теми складних трагічних подій, таких як складні масові вбивства, зокрема скулшутингів. Один із таких методів – це сенситивний підхід до журналістики, який передбачає дотримання журналістських принципів із захисту гідності людей, що потерпіли від трагедії, у той час, як інший підхід – це розкриття всіх деталей та зіставлення фактів [48].

Сенситивний підхід до журналістики передбачає обмеження публікації подробиць про жертв та сім'ї потерпілих, обмеження публікації фотографій жертв та збереження гідності померлих. Цей підхід може знизити ризик подальших травм та страху у тих, хто проживає трагедію [20].

Однак існують і критики такого підходу, які стверджують, що він може спричинити недостатню інформаційну прозорість та перешкоджати досягненню справедливості та протидії насильству в майбутньому [20].

Інший підхід – це розкриття всіх деталей та зіставлення фактів, що може сприяти розумінню проблеми та допомогти уникнути подібних подій в

майбутньому. Проте такий підхід може бути шокуючим та травматичним для багатьох людей, які проживають трагедію [48].

Особливо важливо збалансувати обидва підходи при висвітленні складних та болісних тем у ЗМІ, таких як складні масові вбивства. Це дозволить забезпечити необхідну інформацію та в той же час зберегти дотримання норм суспільної моралі та журналістської етики [20].

РОЗДІЛ 3

СПЕЦИФІКА ВИСВІТЛЕННЯ СКУЛШУТИНГУ В УКРАЇНІ

3.1 Історія виникнення та розвитку проблеми в Україні

Шкільні стрілянини в Україні є серйозною проблемою, яка має свою історію та розвиток. Незважаючи на те, що в Україні такі події не мають такої великої поширеності, як у США, вони все одно є серйозним викликом для суспільства.

Перший гучний випадок нападу на навчальний заклад в Україні відбувся в Полтаві у школі №11 молода дівчина влаштувала стрілянину з арбалета. Постріл у спину дістався одній з учительок, а заступниця директора закладу, яка намагалася зупинити нападницю, отримала поранення у руку [49].

Спочатку дівчина розповіла поліції, що в ніч з 4 на 5 вересня їй наснилося, що вона має когось вбити, але на суді озвучила іншу версію: її знущанням змусили отримати арбалет – це відомо, що підозрюваний навчався в цій школі до 5 класу [49].

Пізніше серед особистих речей Таїсії, яку сусіди описували як спокійну та неконфліктну людину, правоохоронці виявили спотворену фотографію її власного батька та особистий щоденник, у якому вона планувала підпалити власний будинок та серії інших нападів, її телефон містив, серед іншого, фотографії розчленованих тварин [49].

Видання “Рубрика” – випустили статтю де приділили увагу такм аспектам як деталі події, виявленню причини та методам запобігання шутингам в Україні [49].

“Суспільне” – випустили матеріал де приділили увагу персоні нападниці, а також юридичним аспектам шутингів в Україні [50].

Іншим гучним випадком скулшутингу стала стрілянина у Керчі. 17 жовтня 2018 року, була серйозним і трагічним інцидентом. В Керченському політехнічному коледжі підконтрольного Росії терорист-учень влаштував вибух та стрілянину. За офіційними даними, нападник вибухнув у їдальні

коледжу, а після цього відкрив вогонь по студентам та працівникам закладу. У результаті інциденту загинули 20 осіб, включаючи самого нападника, і ще більше 70 отримали поранення [51].

Цей скулшутинг став однією з найбільш кривавих і трагічних подій такого роду в історії України [51].

Цей подія отримала значну увагу з боку засобів масової інформації, як національних, так і регіональних.

Українські ЗМІ повідомляли про подробиці інциденту, включаючи кількість загиблих і поранених, хронологію подій та інформацію про особу нападника. Також були опубліковані свідчення очевидців та реакції влади [51].

ЗМІ надавали інформацію про розслідування інциденту, зокрема про встановлення мотивів та обставин стрілянини. Репортери проводили інтерв'ю з експертами та фахівцями з питань безпеки, щоб з'ясувати причини та наслідки цього події [51].

Також в українських ЗМІ активно обговорювалися наслідки стрілянини в Керчі, в тому числі питання безпеки в українських школах та навчальних закладах, а також відгуки громадськості і політичних лідерів.

Висвітлення стрілянини в Керчі в українських ЗМІ було насиченим та докладним, з метою надання інформації громадськості і висвітлення трагедії, яка сталася у школі [51].

Стрілянина в Керчі створила складні умови для розслідування та висвітлення інциденту. Існувала низка факторів, які зробили розслідування унікальним і складним завданням [51].

Одним з таких факторів була недоступність влади належним чином розслідувати інцидент. Керчі на той момент знаходилася під окупацією Росією, і це ускладнювало роботу правоохоронних органів та надання незалежного інформаційного огляду. Інформація, що надходила до ЗМІ, була обмежена та контрольована російськими окупаційними властями.

Ця обставина призвела до того, що висвітлення події було обмеженим і частково контрольованим з боку окупаційних влад. ЗМІ мали обмежений

доступ до інформації та обмежену можливість проводити незалежні журналістські розслідування.

Однак, незважаючи на ці обмеження, українські ЗМІ продовжували висвітлювати інцидент у Керчі, звертаючись до доступної інформації, свідчень очевидців та експертів. Вони використовували можливості, які мали, щоб надати громадськості об'єктивну картину події та висловлювати думки експертів та громадських діячів.

Керченський шутинг дійсно створив виклик для висвітлення через складність обставин, але ЗМІ продовжували зосереджуватися на поданні найкращої можливої інформації та залученні уваги до проблеми.

3.2 Особливості висвітлення скулшутингу українськими ЗМІ: етика та деонтологія журналістики

Деонтологія української журналістики визначає основні принципи та правила, які журналісти повинні дотримуватися у своїй професійній діяльності. Ці принципи встановлюються з метою забезпечення об'єктивності, достовірності та етичності журналістської роботи [52].

Українська комісія з журналістської етики (КЖЕ) є органом, який встановлює та пропагує етичні норми для журналістів та ЗМІ в Україні. КЖЕ активно працює над покращенням етичного стандарту в українському журналістському середовищі [52].

Щодо висвітлення скулшутингу як і будь яких соціально важливих подій, КЖЕ вважає, що журналісти повинні дотримуватись таких принципів:

1. **Об'єктивність:** Журналісти повинні надавати об'єктивну та достовірну інформацію про подію, уникаючи спекуляцій та необгрунтованих тверджень [52].

2. **Збереження приватності:** Журналісти повинні поважати приватність постраждалих осіб та утримуватись від публікації їхньої особистої інформації без належної згоди [52].

3. Зваженість у використанні фото та відео: Журналісти повинні бути обережними у використанні шокуючих фото та відео, розуміючи їхню потенційну впливовість на глядачів та постраждалих [52].

4. Дотримання принципу "перший не нашкодити": Журналісти повинні уникати поширення інформації, яка може негативно вплинути на події, розслідування чи спасіння постраждалих [52].

5. Запит на допомогу: Журналісти повинні сприяти встановленню контакту з правоохоронними органами та надавати необхідну інформацію для швидкого реагування на події [52].

Проте не всі ЗМІ завжди дотримуються етичних принципів висвітлення скандалів належним чином. Іноді це може бути спричинено прагненням до сенсаційного заголовку, залучення більшої уваги або недостатнім розумінням етичних норм.

ВИСНОВКИ

За результатами проведених досліджень можна зробити такі висновки.

Скулшутинг – це запланована атака на заклад освіти, котра проводиться молодим хлопцем, з мотивами реалізації маскулінних, ствердження власного еґо, здобуття популярності та бажанням зламати систему.

Вік шутера прямо впливає на його смертоносність – чим старший тим більше жертв.

Найчастіше шутер – це людина, яка була відторгнута суспільством чи сім'єю, більшість з них були жертвами булінґу.

Немає чіткої кореляції між реліґійністю стрільця, але багато шутерів є адептами праворадикальної ідеолоґії.

Доступність зброї прямо впливає на бажання та можливості скоєння масшутинґу.

До інциденту в Колумбайні масшутинґи не були сильно освітлені, а основний фокус був на шутері та його злочинах.

Колумбайн став найбільш відомим випадком скулшутинґу. Він запустив дискусію щодо коректного висвітлення таких подій та привернув максимальну увагу до проблеми.

Після Колумбайну ставлення до шутинґів змінилось повністю, акцент тримається на проблемах жертв та персоналіях шутера.

ЗМІ можуть негативно впливати на ситуацію з скулшутинґами, некоректним висвітленням ситуації, масмедіа підштовхують школярів та студентів до дій. Задля протидії потрібно притримуватись тактики видимості та уваги яку отримують шутери, а також акцентувати більше уваги на проблему та жертв.

Досвід інших країн у боротьбі зі скулшутинґом може бути важливим для України, щоб зрозуміти ефективні підходи та застосувати їх на власній території.

Є низка методів які бажано прийняти, для запобігання критичних ситуацій с шутингами:

1. Поліцейські програми: Деякі країни встановлюють спеціальні поліцейські програми, які надають підтримку та навчання школам щодо запобігання та реагування на скулшутинг. Ці програми можуть включати тренування для вчителів та учнів, навчання з розпізнавання потенційних загроз, організацію системи безпеки та підвищення усвідомленості щодо безпеки в школах.

2. Соціальні програми та інтервенція: Важливим аспектом боротьби зі скулшутингом є раннє виявлення потенційних загроз та вжиття відповідних заходів. Деякі країни розробляють соціальні програми та інтервенційні стратегії, спрямовані на ідентифікацію осіб з ризикованою поведінкою або симптомами, що можуть призвести до скулшутингу, і надають їм підтримку, консультації та допомогу.

3. Заходи безпеки в школах: Багато країн звертають увагу на покращення безпеки в школах шляхом встановлення систем внутрішнього контролю доступу, використання відеоспостереження, запровадження систем тривоги та активування паніки, а також забезпечення належного навчання щодо евакуації та реагування на загрози.

4. Психологічна підтримка: Учні, які були свідками або постраждали від скулшутингу, потребують психологічної підтримки та допомоги у подоланні травм. Деякі країни надають додаткові ресурси для підтримки психологічного благополуччя учнів, зокрема шляхом надання консультативних послуг та доступу до терапевтичної підтримки.

Основною роллю ЗМІ в запобіганні скулшутингам є публікація об'єктивної та достовірної інформації, яка сприяє усвідомленню проблеми та заохочує прийняття ефективних заходів.

ЗМІ повинні забезпечувати акуратну та точну інформацію про скулшутинги. Це означає перевірку фактів перед публікацією, уникання поширення неперевіраних чуток і спекуляцій, а також надання збалансованого огляду подій.

ЗМІ можуть активно працювати над підвищенням свідомості громадськості щодо скулшутингів. Це може включати публікацію статей, репортажів та документальних фільмів про причини, наслідки та можливі шляхи запобігання скулшутингам.

ЗМІ можуть розповідати про успішні приклади запобігання скулшутингам і реагування на них. Це можуть бути історії про школи, де успішно впроваджуються безпечність, психологічна підтримка, конфліктологічні програми та інші ефективні заходи.

Для ЗМІ доречно розповідати про успішні приклади запобігання скулшутингам і реагування на них. Це можуть бути історії про школи, де успішно впроваджуються безпечність, психологічна підтримка, конфліктологічні програми та інші ефективні заходи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Tanya Greathouse. School shooting. URL: <https://www.britannica.com/topic/school-shooting>
2. Camelia Dumitriua. School violence around the world: a social phenomenon. URL: https://www.researchgate.net/publication/273852925_School_Violence_around_the_World_A_Social_Phenomenon
3. Jorge Celis. 'The Age of School Shootings': A Sociological Interpretation on Masculinity. URL: https://www.scielo.sa.cr/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S1409-47032015000100022#1
4. Jeff Wallenfeldt. Texas Tower shooting of 1966. URL: <https://www.britannica.com/event/Texas-Tower-shooting-of-1966>
5. James Brooke. Terror In Littleton: The Overview; 2 Students In Colorado School Said To Gun Down As Many As 23 And Kill Themselves In A Siege. URL: <https://www.nytimes.com/1999/04/21/us/terror-littleton-overview-2-students-colorado-school-said-gun-down-many-23-kill.html>
6. Cheryl Lero Jonson. Preventing School Shootings The Effectiveness of Safety. URL: https://www.researchgate.net/publication/320606273_Preventing_School_Shootings_The_Effectiveness_of_Safety_Measures
7. The Washington Post. More than 352,000 students have experienced gun violence at school since Columbine. URL: <https://www.washingtonpost.com/education/interactive/school-shootings-database/>
8. Stéphanie Lanthier. École Polytechnique Tragedy (Montreal Massacre). URL: <https://www.thecanadianencyclopedia.ca/en/article/polytechnique-tragedy>
9. Rosanna Smart, Terry L. Schell Mass Shootings in the United States. URL: <https://www.rand.org/research/gun-policy/analysis/essays/mass-shootings.html>

10. James M Shultz, Glenn W Muschert, Alison Dingwall, Alyssa M Cohen. The Sandy Hook Elementary School shooting as tipping point. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5314926/>

11. Allison Paolini: School Shootings and Student Mental Health. Role of the School Counselor in Mitigating Violence. URL: <https://www.counseling.org/docs/default-source/vistas/school-shootings-and-student-mental-health.p>

12. Lisa Marshall. After a mass shooting. Examining the role of media coverage URL: <https://www.colorado.edu/today/2022/05/31/after-mass-shooting-examining-role-media-coverage>
<https://www.colorado.edu/today/2022/05/31/after-mass-shooting-examining-role-media-coverage>

13. Langman Peter (2013). Thirty-Five Rampage School Shooters: Trends, Patterns, and Typology. In Nils Böckler, Thorsten Seeger, Peter Sitzer & Wilhelm Heitmeyer (Eds.), *School Shootings* (pp. 131-156). USA: Springer New York.

14. Allison Paolini. School Shootings and Student Mental Health: Role of the School Counselor in Mitigating Violence. URL: <https://www.counseling.org/docs/default-source/vistas/school-shootings-and-student-mental-health.p>

15. Ezgi İldırı, Ayhan Erbay. Effects of School Shooting on School Climate: A Review of Social Bond Theory. URL: https://www.researchgate.net/publication/351162500_Effects_of_School_Shooting_on_School_Climate_A_Review_of_Social_Bond_Theory

16. Nils Böckler. Effects of School Shooting on School Climate: A Review of Social Bond Theory. URL: https://www.researchgate.net/publication/232807708_School_Shootings_International_Research_Case_Studies_and_Concepts_for_Prevention

17. Catherine P. Bradshaw. Effects of School-Wide Positive Behavioral Interventions and Supports on Child Behavior Problems. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3483890/>

18. Dewey Cornell. Why Do School Order and Safety Matter? URL: https://www.researchgate.net/publication/230708514_Why_Do_School_Order_and_Safety_Matter

19. Scott Poland. Conducting School Threat Assessments: 4 Tips from a Psychologist. URL: <https://www.campussafetymagazine.com/safety/school-threat-assessments/>

20. James N. Meindl. Mass Shootings: The Role of the Media in Promoting Generalized Imitation

21. Jennifer Johnston. Mass Shootings and the Media Contagion Effect. URL: <https://www.apa.org/news/press/releases/2016/08/media-contagion-effect.pdf>

22. Donna Kelley. CNN World View: April 1999. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=rOIsK1dxBbA>

23. 1. Glenn W. Muschert. The Columbine High School Shootings. URL: https://www.researchgate.net/publication/254348823_The_Columbine_High_School_Shootings

24. Major Dan. September 27, 2001: The Zug Massacre. URL: <https://www.historyandheadlines.com/september-27-2001-zug-massacre-mass-shooting-switzerlands-parliament/>

25. Niombo Lomba, Cecilia Navarra, Meenakshi Fernandes. Combating gender-based violence: Cyber violence

26. Michael Ray. Oslo and Utøya attacks of 2011. URL: <https://www.britannica.com/event/Oslo-and-Utoya-attacks-of-2011>

27. Clay S. Jenkinson. A European's Perspective on Gun Violence in America. URL: <https://www.governing.com/context/a-europeans-perspective-on-gun-violence-in-america>

28. Anna Triandafyllidou. Addressing Cultural, Ethnic & Religious Diversity Challenges in Europe. URL: https://ec.europa.eu/migrant-integration/sites/default/files/2011-06/doc1_21233_187704397.pdf

29. Edward Cody. Mohammed Merah, Toulouse killing spree suspect, killed by police in shootout. URL:

https://www.washingtonpost.com/world/europe/mohammed-merah-shooting-suspect-wants-to-die-fighting-official-says/2012/03/22/gIQAJkYCTS_story.html

30. Sophie Pilgrim. The boy next door who ‘brought France to its knees’.
URL: <https://www.france24.com/en/20120322-mohamed-merah-boy-next-door-brought-france-knees-toulouse-shootings-gunman>

31. Jean-Marc Leclerc. Toulouse. un djihadiste décrit comme «calme et gentil». URL: <https://www.lefigaro.fr/actualite-france/2012/03/21/01016-20120321ARTFIG00355-toulouse-le-suspect-est-un-djihadiste-francais-de-24-ans.php>

32. Tfi Info: La stèle d'Abel Chennouf, militaire assassiné en mars 2012 par Mohamed Merah, profanée. URL: https://www.tf1info.fr/justice-faits-divers/gard-la-stele-d-abel-chennouf-militaire-assassine-en-2012-par-mohamed-merah-profanee-2072754.html?utm_source=dlvr.it&utm_medium=twitter

33. François Fillon. Mohamed Merah: itinéraire d’un djihadiste français. URL: <https://www.radiofrance.fr/franceinter/podcasts/affaires-sensibles/mohamed-merah-itineraire-d-un-djihadiste-francais-5922966>

34. Oksanen Atte. Jokela: The social roots of a school shooting tragedy in Finland. URL: <https://psycnet.apa.org/record/2013-00057-009>

35. Laki ampuma-ase lain muuttamisesta. URL: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190724>

36. YLE: Nine Dead in School Shooting. URL: <https://yle.fi/a/3-5808567>

37. Helsingin Sanomat. Murha Mikkelissä: reaktioita ja pohdintoja. URL: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000006271089.htm>

38. Pat Bauer. Dunblane school massacre. URL: <https://www.britannica.com/event/Dunblane-school-massacre>

39. The Guardian: From the archive, 14 March 1996: Sixteen children killed in Dunblane massacre. URL: <https://www.theguardian.com/theguardian/2013/mar/14/dunblane-massacre-scotland-killing>

40. BBC: Remembering the Dunblane School shootings. URL: <https://www.bbc.com/news/av/uk-35763529>

41. Annie Reneau. A 1996 school massacre led the UK to gun reform. They haven't had a school shooting since. URL: <https://www.upworthy.com/dunblane-school-massacre-led-to-uk-gun-reform>

42. Fred Dickey. Column: Killer recounts Santana High shooting. URL: <https://www.sandiegouniontribune.com/news/columnists/sdut-charles-andy-williams-santana-high-school-shooting-2013may10-htmlstory.html>

43. O'Brien, Miles (February 20, 2013). "Mind of a Rampage Killer". NOVA. PBS. Archived from the original on January 25, 2013. Retrieved June 25, 2016.

44. John Enger. The shooting at Red Lake: What happened. URL: <https://www.mprnews.org/story/2015/03/18/red-lake-shooting-explained>

45. Christine Hauser. Virginia Gunman Identified as a Student. URL: <https://www.nytimes.com/2007/04/17/us/17virginia.html>

46. Kathryn Netherwood. Alues Education For Relational Sustainability: A Case Study Of Lance Holt School And Friends. URL: https://www.researchgate.net/publication/228914050_Values_education_for_relational_sustainability_A_case_study_of_Lance_Holt_School_and_friends

47. Marisa Booty. Describing a “mass shooting”: the role of databases in understanding burden. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6889601/>

48. Charlie Beckett. How journalism is turning emotional and what that might mean for news. URL: <https://blogs.lse.ac.uk/polis/2015/09/10/how-journalism-is-turning-emotional-and-what-that-might-mean-for-news/>

49. Аліса Смагіна. Український Колумбайн? Що робити, щоб запобігти стрілянині у школах в Україні. URL: <https://rubryka.com/article/prevent-shootings-schools/>

50. Катерина Зозуля, Валерія Рибалка. Стрілянина з арбалета у полтавській школі: підозрювана розповіла про мотиви та обставини. URL: <https://susplne.media/162189-strilanina-z-arbaleta-u-poltavskij-skoli-pidozruvana-rozprovila-pro-motivi-ta-obstavini/>

51. Ксенія Польська, Дмитро Прокопчук: Стрілянина в Керчі: дев'ятнадцятеро людей вбито. URL: <https://www.dw.com/uk/a-45926163>

52. Комісія з журналістської етики: Кодекс етики. URL:
<https://cje.org.ua/ethics-codex/>

53. Julia Waldow. 'Columbine' author Dave Cullen: The media needs to cut back on coverage of mass shootings. URL:
<https://money.cnn.com/2018/02/16/media/dave-cullen-columbine-reliable-sources-podcast/index.html/>